

Dyrtidsproblemet i ny belysning.

Ytterberg, Arle

54 A B 1918

National Library
of Sweden

YTTERBERG

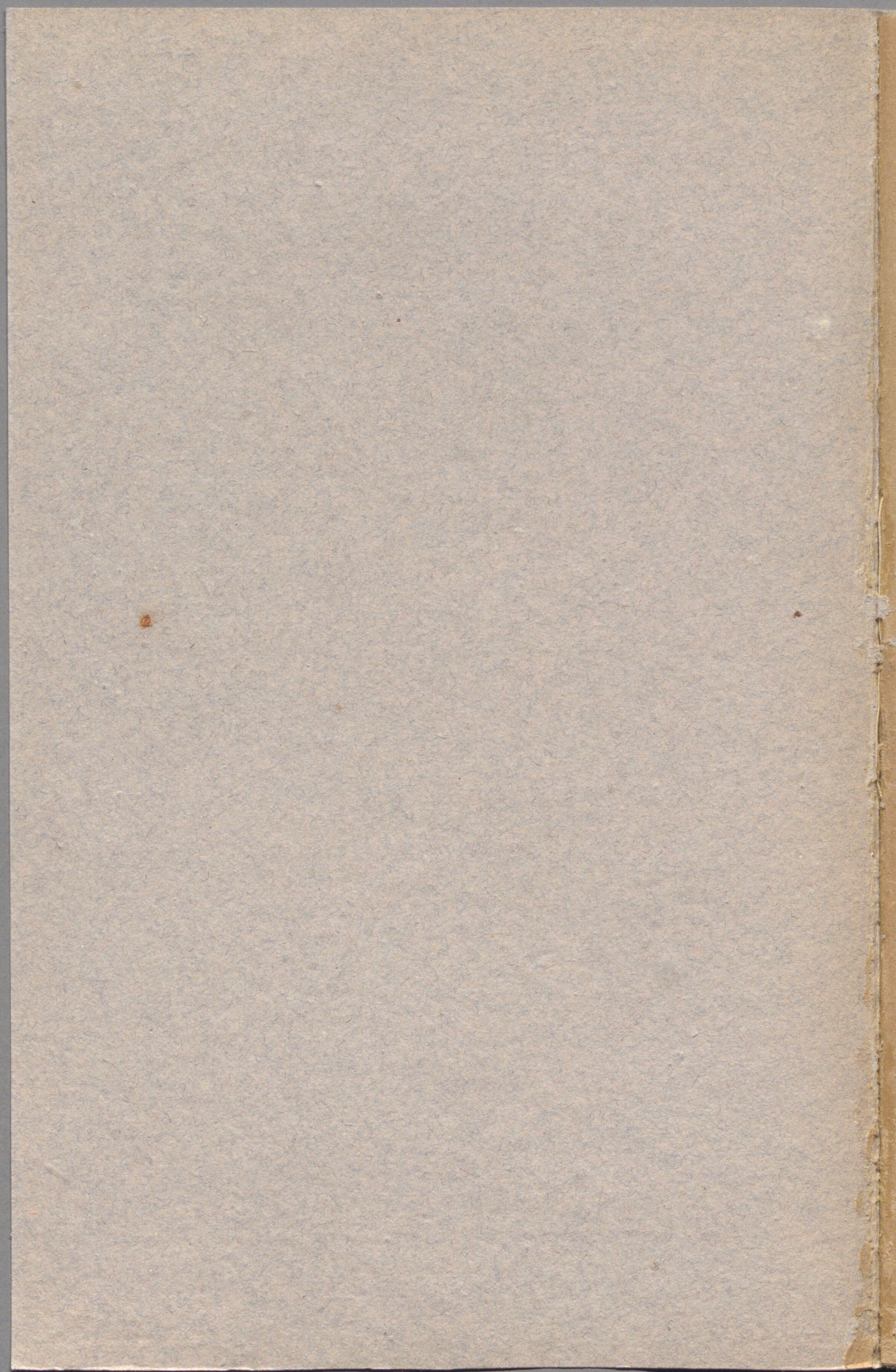
Post. Ekou.

Allm.

(Par)

1918

1918
=

Polit. Ekon.
Hölin.
(1918)
a

DYRTIDS- PROBLEMET I NY BELYSNING

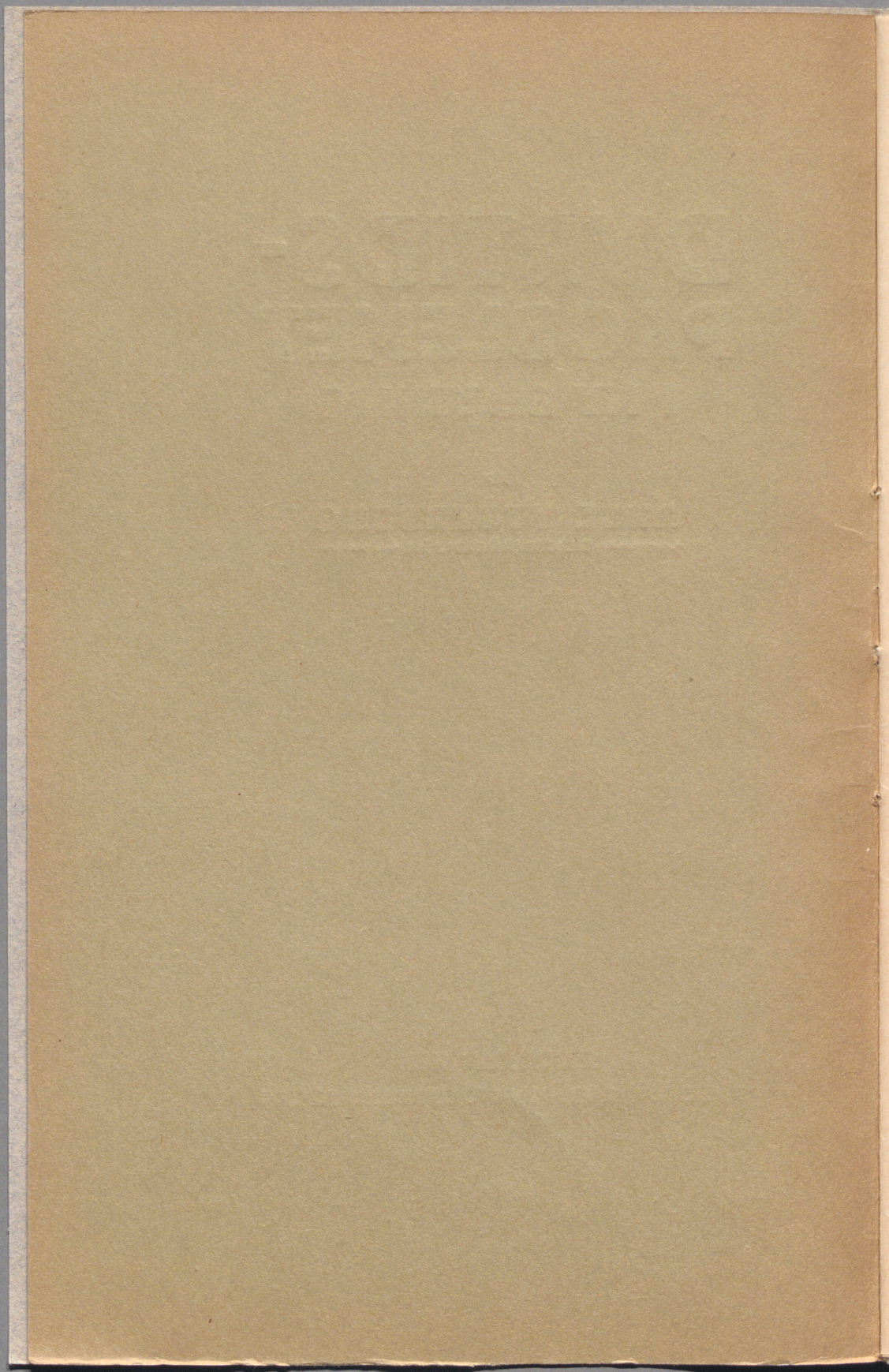
AF

ARLE YTTERBERG

~~~~~ DOKTORINGENJÖR ~~~~~

STOCKHOLM 1918

A.-B. SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGENS FÖRLAG

DYRTIDSPROBLEMET
I NY BELYSNING

AF

ARLE YTTERBERG

DOKTORINGENJÖR

STOCKHOLM

A.-B. SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGENS FÖRLAG

Särtryck ur Teknisk Tidskrift 1918,
VECKOUPPLAGAN. Häft. 46.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1918

DYRTIDSPROBLEMET

AF DOKTORINGENJÖR ARLE YTTERBERG, LUDVIKA

För att vi skola kunna få ett riktigt grepp på dyrtidsproblemet torde det vara lämpligt att sannfästa och stadigt hålla för ögonen följande axiom.

1. Vi intressera oss i själfva verket icke ett spår för penningarna och deras värde i och för sig, utan hvad som uteslutande intresserar oss, det är, *huru mycket nyttigheter*¹ (i den vidsträckta bemärkelse, som nedan skall angifvas) *vi äro i tillfälle att förvärfva i och för konsumtion* (eller lagring för framtida behof).

2. Den totala mängd nyttigheter, som hela svenska folket är i tillfälle att förvärfva, är (oafsedt lagring och tärande på förråd)

= inom landet producerade + importerade — exporterade nyttigheter.

3. Förändringarna i penningvärdet hafva ingen som helst direkt inverkan på den inom landet enligt axiom 2 per tidsenhet uppstående mängden nyttigheter.

4. Förändringarna i penningvärdet hafva däremot, i synnerhet om de ske snabbt, en högst afsevärd inverkan på fördelningen af den totala mängden nyttigheter mellan de enskilda individerna af svenska folket.

Sedan krigsutbrottet har nu en mycket stor förändring uti den mängd nyttigheter, vi äro i tillfälle att förvärfva, inträdt, och det så, att denna mängd nyttigheter först och främst minskats öfver lag, hvarjämte ett fåtal personer

¹ per tidsenhet.

lyckats öka sina tillgångar på nyttigheter på de andras bekostnad. Då emellertid de, som lyckats öka sina tillgångar på nyttigheter, torde vara jämförelsevis få i förhållande till de öfriga, är det sannolikt, att de inskränkningar, det stora flertalet fått kännas vid, hufvudsakligen bero på, att den totala mängden nyttigheter aftagit.

Frågan om penningvärdet och dess inverkan på nyttigheternas fördelning har redan varit föremål för en liflig diskussion, och vi kunna därför här inskränka oss till en hänvisning till ingenjörerna *Ragnar Liljeblads* och *Gerard de Geers* uppsatser i denna tidskrift¹ samt ingenjör *Oscar Ljungströms* artiklar i Sv. D. Här nedan skola vi behandla dyrtidsproblemets andra sida: inskränkningen i den totala mängden nyttigheter och orsakerna därtill.

Dessförinnan vilja vi emellertid till undvikande af missförstånd framhålla, att axiom n:r 3 icke står i någon som helst motsättning till utan fast mer fullständigt sammanfaller med ingenjör *Ljungströms* uttalanden. Penningvärdet har visserligen ingen direkt inverkan på tillkomsten af nyttigheter. Däremot hafva vid nuvarande aflöning i penningar fluktuationerna i penningvärdet en mycket ödesdiger indirekt inverkan på produktionen, i det att denna nedsättes högst afsevärdt genom den deprimering af arbetsglädjen, de strejker och konflikter och de fullständigt meningslösa dyrtidsutredningar, som den nuvarande aflöningsformen i penningar för med sig. En aflöning i ekonomienheter, bestämda med hänsyn tagen till den totala tillgången på nyttigheter, skulle gifvetvis råda bot för alla dessa missförhållanden och sålunda indirekt öka våra tillgångar på nyttigheter.

Vi vilja nu börja våra undersökningar med att sannfästa, att *penningarna* icke hafva något som helst värde²

¹ Särskildt äro de af dessa författare anförda liknelserna värda att begrundas, emedan de på ett drastiskt sätt klarlägga förhållandena.

² Guld har visserligen ett visst värde användt för tekniskt bruk, prydnader, förlofningsringar o. d. Detta värde är emellertid försvinnande i förhållande till det enorma värde vilden tillmäter det liksom allt, som glänsar.

— endast nyttigheterna. Dessa nyttigheters mängd kunna vi lämpligen mäta i viktsenheter, säg i ton (massa!), sedan hvarje enskild nyttighets verkliga vikt multiplicerats med en koefficient, som anger dess begärlighet. Denna koefficient bestämmes därigenom, att man tar reda på, hvad hvarje nyttighet kostar (i penningar) i förhållande till andra nyttigheter. Nyttigheternas absoluta pris i penningar är däremot fullständigt likgiltigt.

HVAD MENAS MED NYTTIGHETER?

Nyttigheter är allt, hvad vi hafva behof utaf, och som vi sträfva efter att besitta. Alla dessa nyttigheter kunna vi dela upp i tre grupper, nämligen A) direkt konsumerbara nyttigheter, hvilka vi för korthetens skull här nedan vilja sammanfatta under benämningen »**mat**», tagen i en mycket vidsträckt betydelse, B) nyttigheter, som, på ett eller annat sätt, direkt eller indirekt, användas för produktion af »mat», här nedan sammanfattade under benämningen »**verktyg**» samt C) nyttigheter, som användas till att göra »verktyg» af, här nedan sammanfattade under benämningen »**råvaror**».

Af dessa nyttigheter är det endast »maten», som intresserar oss direkt, men vi behöfva de båda öfriga slag af nyttigheter för att kunna få »mat».

Vi skola nu taga en öfverblick öfver de nyttigheter, som innefattas i benämningen »mat». Hit räknas då först och främst, hvad som behöfves till lifvets uppehälle och nödtröft, d. v. s. kläder, föda, dryck, bostad, värme, ljus. Äfven saker, som vi använda för vårt nöjes skull, räknas hit, såsom cigarrer, kaffe, sprit, smycken, prydnader m. m. Men hvad är en konsert eller teaterföreställning? Det kan väl ändå inte inrubriceras under en så ovanligt prosaisk benämning som »mat» ändå? Jo, sådana samt andra idella nöjen äro i själfva verket intet annat än »slolid bread and biffsteak». De personer, som medverka till dessa nöjens åstadkommande, måste nämligen ha sin »mat» de som andra, men de äro förhindrade att deltaga i arbetet

på produktion af »mat». Vi måste således utöfver det egna behovet producera en del »mat», som vi i och med köp af teaterbiljetten afstå till skådespelarna för att dessa skola bereda oss nöje. I själfva verket hålla vi oss med en ofantlig stab af människor, som äro nödvändiga för lifvets uppehälle och nödtorft, men som icke direkt deltaga i produktionsprocessen. Obs! Vi äro till endast för att ha roligt. Nöjet är visst ingenting »onyttigt». Det finnes äfven ett nöje, som numera mer och mer börjar anses som sådant, och som heter arbete. Detta är icke »mat» utan produktion af »mat».

Äfven innebörden af begreppet »verktyg» tarfvar förklaring. Hit räknas icke blott plogar och jordbruksmaskiner utan äfven alla upptänkliga slag af verktyg. Med svarf och stansmaskin gör man elektriska maskiner, som användas till att tvinga naturkrafterna att hjälpa oss att göra jordbruksmaskiner, med hvilka man gör — »mat». Vi kunna inskränka oss till detta exempel. Hvar vi vända oss skola vi se, att hela processen går ut på — att göra »mat» i den ofvan angifna vidsträckta betydelsen.

HVARAF OCH HURU SKAPAS NYTTIGHETER?

Om vi då först taga råvarorna, så kunna vi säga, att dessa i stort sedt förefinnas i jorden (grufvor), hvarur de under användande af arbetskraft hämtas, hvarjämte i de flesta fall de direkta naturtillgångarna något förädlas (malm till tackjärn t. ex.).

»Verktygen» erhållas genom att arbetskraft släppes lös på råvarorna.

»Maten» slutligen erhålles därigenom, att solenergi bindes i kemiska energibärare: i våra sjöar medelst hafsväxterna som förmedlingslänk i fiskarna, å våra åkrar i säd, rotfrukter, lim, bomull och dylikt samt med växterna som förmedlingslänk i våra husdjur (kött, ull), och slutligen i våra skogar i träden (ved och virke) samt, öfver växterna, i villebråd. Men vi få inte »maten» utan vidare instoppad i munnen, vi måste använda arbetskraft både för att producera och hämta den.

I nedanstående tabell äro några exempel på nyttigheter sammanställda, hvarvid de nyttigheter, som i afseende på sitt ursprung utgöra undantag från ofvan skisserade schema hafva satts inom parentes.

Exempel på nyttigheter.

»Mat»	»Verktyg»	»Råvaror»
Födoämnen	Åkerbruksredskap	Järn
Drycker	Verktygsmaskiner	Andra metaller
Njutningsmedel	Verktyg	Sten
Kläder	Kraftstationer	Stenkol
Trähus	Maskiner för rörelse-	(Hudar)
(Stenhus)	energiframställning	(Virke)
Ved	Järnvägar	Mineral
(Stenkol för uppvärmn.)	Spårvägar	Kemikalier
Stearinbelysning	Lastautomobiler	Konstgödning
(Annan belysning)	Droskautomobiler	(Gödsel)
Böcker och tidningar	Vägar, kanaler, broar	
Teater, konsert, kabaret	Ångbåtar	
(Lustresor)	(Segelfartyg)	
(Lyxbiler)	Fabriker	
Läkarvård	Pengar	
Samkväm	Pennor	
Uppassning	(Papper)	
Undervisning	(Räknestickor)	
Juridisk hjälp	Husgeråd	
Möbler	(Post)	
(Bostadstelefoner)	Affärstelefoner	
(Smycken)		
Parfymor		
Taflor		
Blommor		
Skidor		
(Skridskor)		
Segelbåtar		

Vi se sålunda, att vi faktiskt lefva af solenergi, som vi medelst vårt arbete förvandla till »mat». Denna produktionsprocess åskådliggöres genom fig. 1.

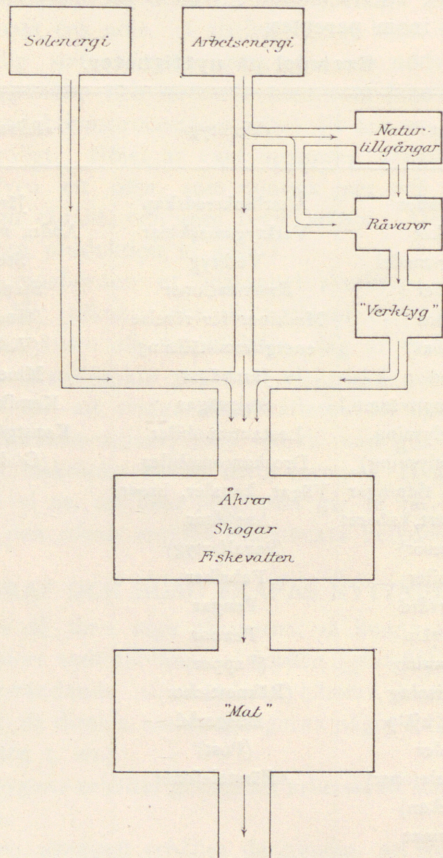

Fig. 1.

Af detta schema framgår, att vi måste dela vår arbetskraft på tvenne hufvuduppgifter. En del däraf släppa vi lös direkt på »matproduktionen», en annan del på framställning af de »verktyg», som behövas vid »matproduktionen». Den senare delen af arbetskraften fördelas på framställning af råvaror och på tillverkning af »verktygen» ur råvarorna.

ARBETSKRAFTENS FÖRDELNING OCH RESULTAT.

Vi föreställa oss nu, att Sverige vore folktomt. Skulle där finnas någon »mat»? Jo, något obetydligt — skogsbär o. d. Nu släppa vi dit allt flera människor, hvilka vi utrusta med alla de verktyg, som erfordras, och låta dem producera »mat». Vi anteckna, huru många »ton mat» de lyckas åstadkomma per år, när de under ett år lagdt ned 1, 2 resp. 3 o. s. v. miljoner arbetstimmar¹ på denna matproduktion. Rita vi så upp »ton mat» som funktion af arbetstimmar, så skola vi finna, att vi få en kurva, som stiger först raskt och sedan allt långsammare uppåt, beroende på, att först den lättodlade och sedan den mindre gifvande jorden, skogen och d:o vattnet utnyttjas. Det har i detta sammanhang ingen betydelse, hvilken form kurvan exakt skulle få. Vi behöfva endast fästa oss vid, att dess derivata kontinuerligt minskas vid tilltagande arbetstid, och vi kunna därför antaga, att den har formen af en logaritmisk »uppvärmningskurva» ($y = 1 - e^{-\frac{x}{T}}$; där T är »tidskonstanten»). Sambandet mellan »ton mat» och antalet arbetstimmar kan således uttryckas genom den grofva kurvan I å fig 2. Det är att märka, att denna kurva är oberoende af tiden, och att den förblir oförändrad, så länge tillförseln af solenergi samt naturförhållandena i öfrigt äro oförändrade.

Vi sätta nu det antal arbetstimmar, eller rättare den

¹ Med »arbetstimmar» menas Σ (nyttighetsproducerande människor $\times$ arbetstid per år $\times$ en koefficient angifvande arbetets kvalitet och intensitet).

arbetsenergi, som hela svenska folket presterar, lika med 100. Om hela denna arbetsenergi kunde användas på »matproduktion», d. v. s. om »verktygen» ställdes oss gratis till förfogande, så skulle vi kunna producera och äfven konsumera 1,06 »ton mat» per år.

»Verktygen» måste vi emellertid antingen själfva tillverka eller också byta oss till dem utifrån mot en del mat, som vi måste afstå. Vi undersöka för den skull, huru många »ton verktyg» vi kunna producera, om vi afsätta en del af arbetsenergin till verktygs- och råvaruproduktion.

Hvad då först råvaruproduktionen beträffar, så kunna vi säga, att denna är direkt proportionell mot arbetsenergin, som vi nedlägga därpå — under en kortare tidsperiod (några decennier). Däremot är denna produktion beroende af tiden, om vi taga hundratals år i betraktande, emedan »ton råvara» per arbetstimme då aftar, till följd af att grufschackten bli djupare och fattigare malmfyndigheter måste bearbetas.¹

»Verktygsproduktionen» är äfvenledes direkt proportionell mot arbetsenergin, om vi bortse ifrån den ökning i produktionen, som öfvergång från smådrift till drift i stor skala medför.

Arbetsresultatet vid såväl »råvaru-» som »verktygsproduktion» är således direkt proportionellt mot arbetsenergin, hvarför vi kunna slå ihop dessa båda produktioner och endast behöfva tala om »verktygsproduktion» under de tysta förutsättningarna, att en lämplig del af arbetsenergin afsättes till råvaruproduktion, och att de råvaror, vi icke hafva själfva, obehindradt kunna erhållas utifrån i utbyte mot andra nyttigheter. »Ton verktyg» som funktion af arbetsenergin blir sålunda den räta linjen II i fig. 2.

¹ Obs! den väsentliga skillnaden mellan »mat- och »råvaruproduktion» i detta hänseende.

»MATPRODUKTIONEN» I SVERIGE.

Vid en viss fördelning af arbetsenergin på »mat»- resp. »verktygsproduktion» skapa vi de mängder »mat» resp. »verktyg» som kurvorna I och II angifva. Mot en

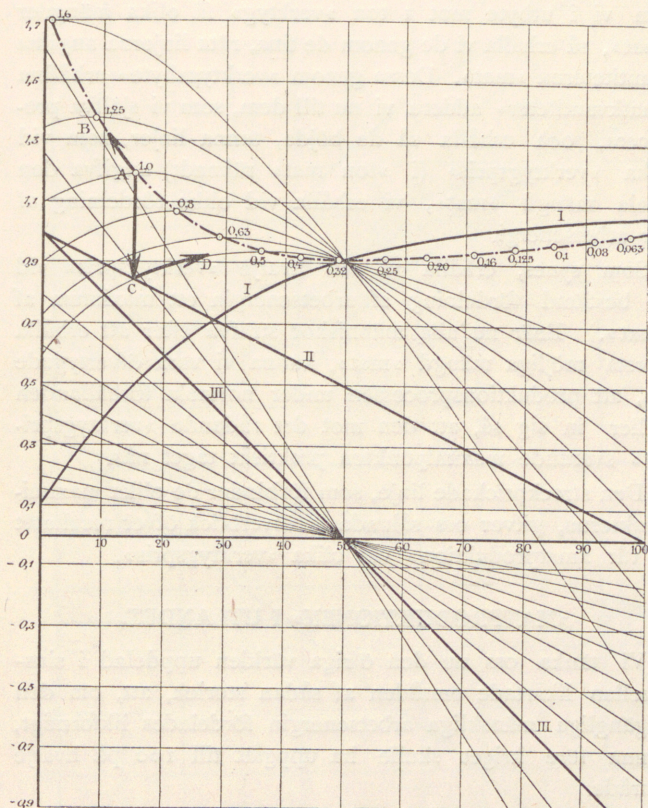

Fig. 2.

viss arbetsenergi använd på »matproduktion» svarar nu en viss »verktygskonsumtion», och vi kunna antaga, att proportionalitet däremellan råder. Frändraga vi nu från de producerade verktygen de för eget behof erforderliga, så erhålla vi den räta linjen III, som anger, huru mycket

verktyg vi få öfver för export, resp. som vi måste importera, alltefter fördelningen af arbetsenergin på de båda produktionsgrenarna.

Dessa verktyg bytas utåt mot »mat», och allt efter som vi i utbyte mot 1 ton »verktyg» få olika mängder »mat», så erhålla vi de genom de fina, räta linjerna angifna kvantiteterna »mat». Dessa genom »verktygsbyte» erhållna »matkvantiteter» addera vi nu till dem, som vi själfva producera, och erhålla så de böjda, tunna linjer, som vid olika »verktygspris» (i »ton mat» räknadt) angifva den totala mängd »mat», vi erhålla vid olika fördelning af vår arbetsenergi.

Som synes, erhålla vi vid hvarje »verktygspris» vid en bestämd fördelning af arbetsenergin ett maximum af »mat». Enär nu alla människor sträfva efter att erhålla största möjliga mängd »mat», kunna vi vara öfvertygade om, att produktionsprocessen under normala förhållanden ställer in sig så, att den mot det rådande »verktygspriset» svarande maximipunkten praktiskt taget nås.

Den streckprickade linje, som förbinder de olika maximipunkterna, gifver oss sålunda en öfverblick öfver resultatet af vår »matproduktion» vid olika »verktygspris».

»MATPRODUKTIONEN» I UTLANDET.

Vi tänka oss nu den öfriga världen uppdelad i sinsemellan likartade områden af sådan storlek, att, om den tillgängliga mänskliga arbetsenergin fördelades likformigt, denna före kriget skulle ha uppgått till 100 på hvarje område.

Vi erhålla då de å fig. 3 visade kurvorna öfver »matproduktionen», hvilka endast skilja sig från de å fig. 2 visade genom följande.

I den öfriga världen erhåller man i genomsnitt mera »mat» per arbetstimme än i Sverige (Amerikas och Rysslands vidsträckta och fruktbara jord, Tropikernas rika växtlif till följd af mera solenergi), och jorden är där på

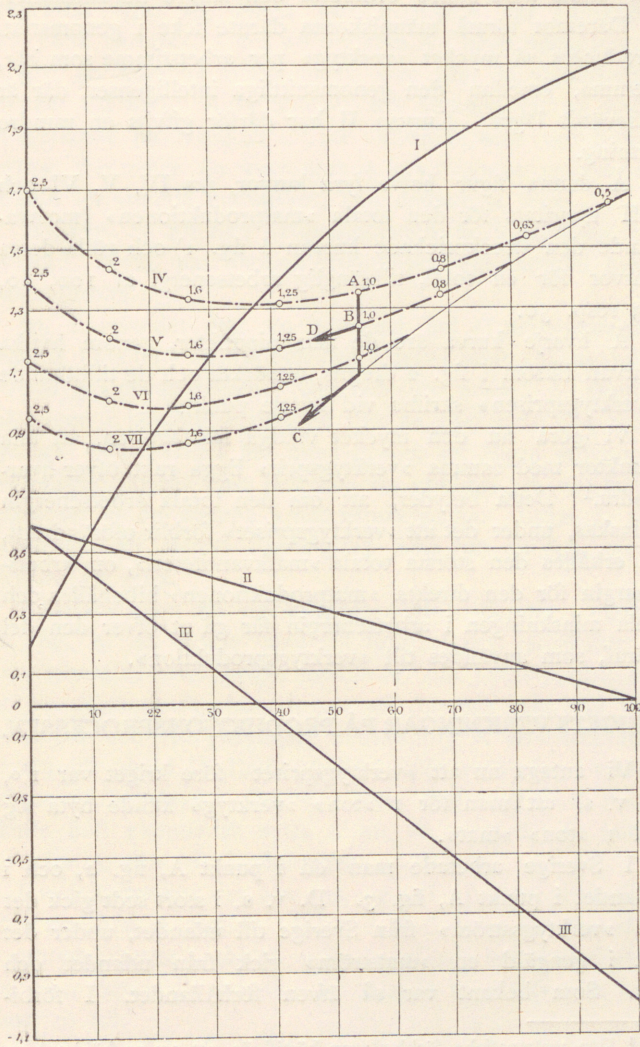

Fig. 3.

långt när icke så utnyttjad som här. Kurvan I har därför ritats med större ordinator och längre tidskonstant».

Däremot förmå människorna därute icke i genomsnitt producera så mycket »verktyg» per arbetstimme som här, hemma, emedan den genomsnittliga intelligensen där är afsevärdt lägre. Kurvan II har därför gifvits en mindre lutning.

Å denna figur hafva fyra kurvor, n:s IV, V, VI och VII uppritats för den totala »matproduktionen» (motsvarande den streckprickade kurvan å fig. 1) och gälla dessa kurvor för en total, tillgänglig arbetsenergi af 100, 80, 63 resp. 50.

Å hvarje kurva äro de maximipunkter, genom hvilka kurvan liksom i fig. 2 dragits, utmärkta och de tillhörande »verktygsprisen» skrifna vid hvarje punkt.

Vi göra nu den mycket viktiga iakttagelsen, att alla punkter med samma »verktygspris» ligga rakt öfver hvarandra.¹ Detta betyder, att om den totala arbetsenergin minskas, under det att »verktygspriset» förblir oförändradt, så erhålles den största totala »matkvantiteten», om arbetsenergin för den direkta »matproduktionen» bibehålles och hela minskningen i arbetsenergin får gå ut öfver den del däraf, som användes till »verktygsproduktion».

KRIGETS VERKNINGAR PÅ PRODUKTIONSPROCESSEN.

Vi antaga nu att »verktygspriset» före kriget var 1,0, d. v. s. att man för 1 »ton» »verktyg» kunde byta sig till 1 »ton» »mat».

I Sverige arbetade man då i punkt A, fig. 2, och i utlandet i punkt A, fig. 3. D. v. s. i stort sedt gick det en »verktygsström» från Sverige till utlandet, under det att i gengäld en »matström» gick från utlandet och hit. Som bekant var så äfven förhållandet. I förbi-

¹ Den matematiska förklaringen hertill är, att om en böjd och en rät linjes ordinatvärden adderas, så har den resulterande kurvan sitt maximivärde i den punkt, där de båda linjernas derivator äro lika.

gående kunna vi göra den intressanta iakttagelsen, att kurvorna visa, att denna varuförmedling var till gagn för båda parterna, i det att punkten A i båda fallen ligger högre än kurvans minimipunkt, som nås, då varuutbytet nedgår till noll. Antydningssvis må nämnas, att ur detta förhållande förklaringen till, att affärsmän som regel hafva större inkomster än motsvarande kvalificerade produktivt arbete förrättande människor, kan deduceras fram.

Hvilken är nu den nationalekonomiska innebörden af kriget? Hvad har nationalekonomiskt sedt inträffat med krigsutbrottet?

Jo, i utlandet har en afsevärd del af arbetsenergin dragits bort från »mat»- och den därmed sammanhängande »verktygs»-produktionen. Det och intet annat! Vi kunna nämligen i jämförelse därmed helt se bort ifrån den obetydliga nytta kriget har gjort genom att några millioner människor skjutits bort och sålunda upphört att vara konsumenter af de knappa »matkvantiteterna». Läget är så allvarligt, att denna uppfattning icke har ett spår med cynism att göra.

Arbetade man nu vid krigsutbrottet i utlandet i punkt A, fig. 3, så skulle man till följd af den minskning i arbetsenergin, som kriget medförde, om »verktygspriset» blifvit oförändradt, ha tvingats att röra sig rakt ned till punkt B och vid ytterligare nedsättning af arbetsenergin vidare till punkt C. Detta skulle betyda en ökning i efterfrågan på »verktyg». Priset å dessa skulle stiga, och man skulle haft ekonomisk nytta af att, så tungt det än kunde kännas, röra sig i riktningen A—B—D.

Hvad motsvarar det hos oss, fig. 2? Jo, att vi skulle röra oss från A mot B. D. v. s. tack vare de stigande »verktygspriserna» skulle summan af *vår* »matkvantitet» ha *ökats* samt vår arbetsenergi dragits mera öfver åt industrien till.

Detta resultat af våra undersökningar står nu i en så skriande motsats till det af oss alla kända sakläget, att det osökt för tanken på det tyska ordspråket »Papier ist

geduldig!» Vi ha kommit aldeles vilse, och vi måste se efter, hvarpå det beror, att vi, i trots af att vi arbeta minst lika mycket nu som före kriget, om icke snarare mera, ha fått vår totala tillgång på »mat» minskad i st. f. ökad.

Förklaringen är helt enkelt den, att vi icke, som vi här från början förutsatte, att vi förnuftigtvis skulle ha gjort, ha bytt »verktyg» mot »mat», utan att vi bytt »verktyg», ja t. o. m. »mat», mot pengar¹. I den mån dessa pengar icke hafva flutit in i landet utan användts till nedbringande af vår statsskuld, har ingen annan olycka därigenom åstadkommit, än att den amortering af statsskulden, som rätteligen bort fördelas på flera generationer, med ett oerhördt tryck lagts öfver på oss. I den mån åter, som pengarna flutit in i landet, har det varit till ren skada *i det att vi därigenom tvingats att arbeta helt och hållet gratis för utlandet, sålunda delvis ersättande den arbetsenergi, man öfverfört på kriget.*

Då nu ingen mera betydande förskjutning i fördelningen af vår arbetsenergi inträdt, hafva vi i själfva verket rört oss i riktningen A—C, fig. 2.

Det kan nu synas egendomligt, att vi före kriget skulle ha bytt »verktyg» mot »mat», och att vi nu öfvergått till att byta »verktyg» mot pengar. Vi få emellertid komma ihåg, att det icke är samma personer, som sälja »verktyg», och som köpa »mat». Under normala förhållanden har detta icke något att betyda, emedan då jämnvikt råder, så att penningarna icke få tillfälle att tjänstgöra annat än som det bekväma afräkningsmedel de äro afsedda att vara. Penningmängden har som bekant stigit högst afsevärdt under tidernas lopp utan att detta haft något menligt eller åtminstone märkbart inflytande på vår »mattillgång».

Under kriget har emellertid en våldsam ökning i betalningsmedlen skett i de krigförande länderna genom sedelpressen. Samtidigt har, som ofvan visats, en åtstrypning

¹ Som äro värdelösa!

af tillgången på nyttigheter inträdt och följden blef, att man fann det med sin fördel förenligt att behålla »maten» och gifva oss pengarna för våra »verktyg» i stället.

Detta gick mycket väl för sig gent emot oss, emedan vi icke, lika litet som andra neutrala, hade någon central-institution, som öfvervakade, att vara blef bytt mot vara. För hvarje enskild exportör var naturligtvis exporten en lysande affär, emedan han för de stora summor, han fick in på exporten, kunde tillbyta sig reella nyttigheter inom landet. För honom spelade det ingen roll, att effekten af hans förehafvande blef en allmän knapphet på nyttigheter och en stegring i penningpriset på alla varor.

Det bör tilläggas, att de krigförande visserligen skulle kunnat sätta upp ett militäriskt hot mot oss, om vi vägrat att byta vara mot pengar. Men detta hot skulle troligen högst väsentligt kunnat reduceras genom diplomatiska förhandlingar, dels därför, att båda de krigförande hade ett synnerligen lifligt intresse af, att vi icke skulle alliera oss med den andre, dels därför att de, när allt kommer omkring, hade större ekonomisk fördel af att byta vara mot vara än att inte byta alls (se ofvan)¹.

Och i jämförelse med att byta vara mot pengar skulle vi haft en oskattbar fördel af att inte byta alls. Vi skulle nämligen då, om vi också inte velat lägga om vår produktionsprocess, ha tillverkat våra varor som förr. men *lagrat* dem i stället för att ha dem i beredskap, då man efter fredsslutet åter kunde få in varor (»mat») för dem. Dessa af oss producerade varor skulle då hafva inköpts af staten, som skulle skaffat sig pengar därtill antingen genom direkta skatter eller genom upptagande af lån i riksbanken² (det är i själfva verket precis det samma, se

¹ Förutsättningen för att sådana förhandlingar skulle få önskad resultat är gifvetvis en regering, som handlar lidelsefritt och kallt affärsmässigt — och som ostörd af folkopinionen får lof att handla så.

² Obs! Riksbanken kan icke, som man beskyller den för att ha gjort, utan vidare »släppa ut» sedlar. Då den tillverkar sedlar för att öfverlämna dem som lån mot säkerhet åt staten eller privata låntagare, gör den endast rätt och slätt sin plikt.

Liljeblads uppsats). Men en sådan åtgärds nationalekonomiska nytta hade det naturligtvis varit hopplost att försöka få riksdagen med på.

MEDLEN TILL DYRTIDENS AFHJÄLPANDE.

Antaga vi, att det på grund af de antydda och flere andra svårigheter vore oss omöjligt att omgestalta förhållandena så, att vi skulle kunna röra oss tillbaka i riktningen C—A—B, så står oss emellertid en annan väg öppen att öka vår totala tillgång på »mat». Denna väg är utmärkt å fig. 2 genom sträckan CD, hvilken angifver, att vi skola minska den arbetsenergi, vi nedlägga på »verktogsproduktionen», och i stället öka den arbetsenergi, som vi nedlägga på »matproduktionen». D. v. s. vi skola öfverföra en del af vår arbetsenergi till jordbruk, fiske och skogs-skötsel. Hvad särskildt jordbruket beträffar skall detta tillgå så, att vi dels lägga ner ett omsorgsfullare arbete på odlingen af de redan brukade områdena, så att deras afkastning ökas, dels lägga nya områden under odling.

För att så skall ske, behöfva vi emellertid icke tillsätta några nya kommittéer eller göra några långgrandiga utredningar. Medlet är betydligt enklare och består i att maximiprislagen afskaffas! Detta skulle hafva tillföljd, att befolkningen så att säga af sig själf drog öfver till jordbruket, helt enkelt därför, att hvar och en i sin stad slår sig på det arbete, som är för honom mest lönande. Gifvetvis finge denna afskaffning af maximiprisen ske så småningom genom stegvisa höjningar, ty alla plötsliga omkastningar medföra skadliga pendlingar. Genom en sådan höjning af maximiprisen skulle visserligen jordägarna tillskyndas en »oskäligen» vinst i och med *jordräntans* höjning, men detta är något, som icke alls hör till saken. Att inkomst af jordränta är af ondo är visserligen sannt, men vi få komma ihåg, att vi stillatigande ha funnit oss i detta onda sedan urminnes tider.¹ Kunde den maximiprisernas afskaffande åtföljande afsevärda och plötsliga höjningen af

¹ Se »Nationalekonomi» af professor *Sven Brisman*.

jordröntan emellertid bidra till att ställa missförhållandena i vår ekonomiska organisation på denna punkt i rätt belysning, så att all jordränta indroges till staten, så vore därmed mycket vunnet.

Förutom maximiprisens afskaffande vore emellertid inrättandet af en centralorganisation, som genom råd och upplysningar reglerade odlingen af olika växtslag efter deras *kalorivärden*¹ och efter den efterfrågan, som vore att *förtuse*, synnerligen önskvärdt. Likaledes vore en centralorganisation, som reglerade export och import enligt här ofvan skisserade principer, säkerligen af behovet påkallad. Dessa institutioner skulle icke blott vara till nytta under pågående krig utan äfven alltjämnt efter fredsslutet.

Vår guldpolitik under kriget inleddes som bekant med exportförbud på guld. Det behöfver, efter hvad som ofvan anförts, knappast påpekas, att detta exportförbud på ett synnerligen eklatant sätt afslöjar en högst betänkelig brist i våra nationalekonomiska insikter. Sedermera tog man visserligen ett steg i rätt riktning, i det att man införde importförbud på guld, men det gamla exportförbudet bortogs emellertid icke i sammanhang härmed. Det inses utan vidare, att vi hafva allt skäl att så snart som möjligt göra oss af med det allra mesta af det i bankerna till ingen nytta uppstaplade guldets och byta oss till reella nyttigheter därför från utlandet. Troligen komma nämligen andra stater snart nog att få upp ögonen för en dylik åtgärds nationalekonomiska nytta och likaledes söka att bli af med sitt guld. I så fall kunna vi rikta våra blickar mot Ryssland, där tron på guldets och penningarnas värde fortfarande torde vara bergfast.

Vidare kunna vi gifvetvis afhjälpa dyrtiden genom att på allt sätt höja vårt arbetes effektivitet. Att detta icke sker genom beviljande af »arbetslöshetsunderstöd» utan

¹ Obs! Man har icke aktat för rof att minska sockerproduktionen! och ansvaret härför drabbar dem som skreko, i himmelens sky, när det var fråga om att höja sockerpriset med några ören per kg.

genom anskaffande af lämpligt arbete åt de arbetslösa faller af själf.

Det kan slutligen vara af intresse att pröfva de här framställda teoriernas riktighet genom att tillämpa dem på förhållandena i Danmark. Vi veta, att befolkningen där haft det betydligt bättre ställt under kristiden än i Sverige. Detta beror därpå, att man i Danmark redan före kriget tack vare landets beskaffenhet sysslat mera med den direkta »matproduktionen», d. v. s. man arbetade där närmare minimipunkten på den streckprickade kurvan, fig. 2, och kriget kunde därför icke medföra en så stor minskning af den totala »matkvantiteten», hvilket lätt synes af kurvorna.

Huru lockande det än kunde ha varit att ingå på en hel del spörsmål, som stå i sammanhang med de här framlagda teorierna, samt att påvisa, huru dessa teorier låta sig tillämpas på flera nationalekonomiska problem, har författaren afhållit sig därifrån af fruktan för att en sådan utvidgning till äfventyrs skulle verkat tröttande. Skulle emellertid genom detta förfaringssätt vissa punkter icke hafva blifvit nöjaktigt utredda, är författaren gärna beredd att, om så skulle önskas, precisera sin ståndpunkt i dessa hänseenden.

SAMMANFATTNING.

Orsaken till dyrtiden är att vi låtit lura oss till att exportera »verktyg», »råvaror» och »mat» i utbyte mot värdelösa pengar.

Vi kunna afhjälpa dyrtiden:

a) genom att inrätta en centralorganisation, som öfvervakar all export och import på så sätt att alla varor omräknas i »ton», samt att export af en vara först tillåtes, sedan man försäkrat sig om, att import af motsvarande »tontal» andra varor tryggats.

b) genom maximiprisens afskaffande.

c) genom inrättande af en centralorganisation, som leder produktionsprocessen, i det att den statistiskt på förhand

räknar ut, huru mycket af olika växtslag, som bör odlas på olika platser, på det att det totala näringsvärdet i *kalo-rier* måtte bli så stort som möjligt. De erhållna resultaten delgifvas jordbrukarne i form af råd (icke påbud!), hvilka dessa så småningom skola finna med sin fördel förenligt att följa, just därför att, om de följa dem, så nå deras egna inkomster ett maximum.

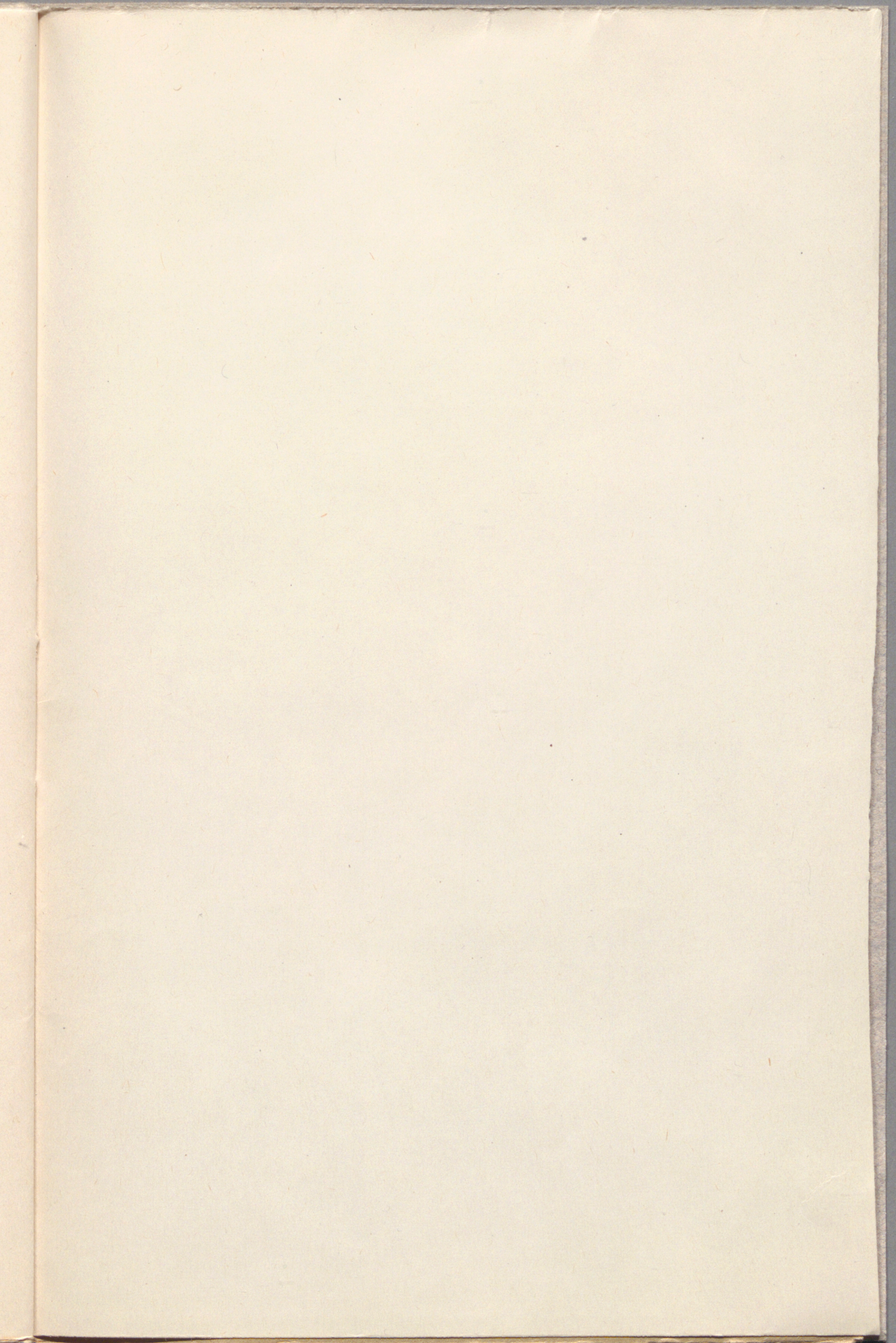
d) genom att så långt sig göra låter urkoppla icke sakkunnigas, eller åtminstone de i ekonomiska spörsmål fullständigt okunnigas, inflytande på ordnandet af produktionsprocessen.

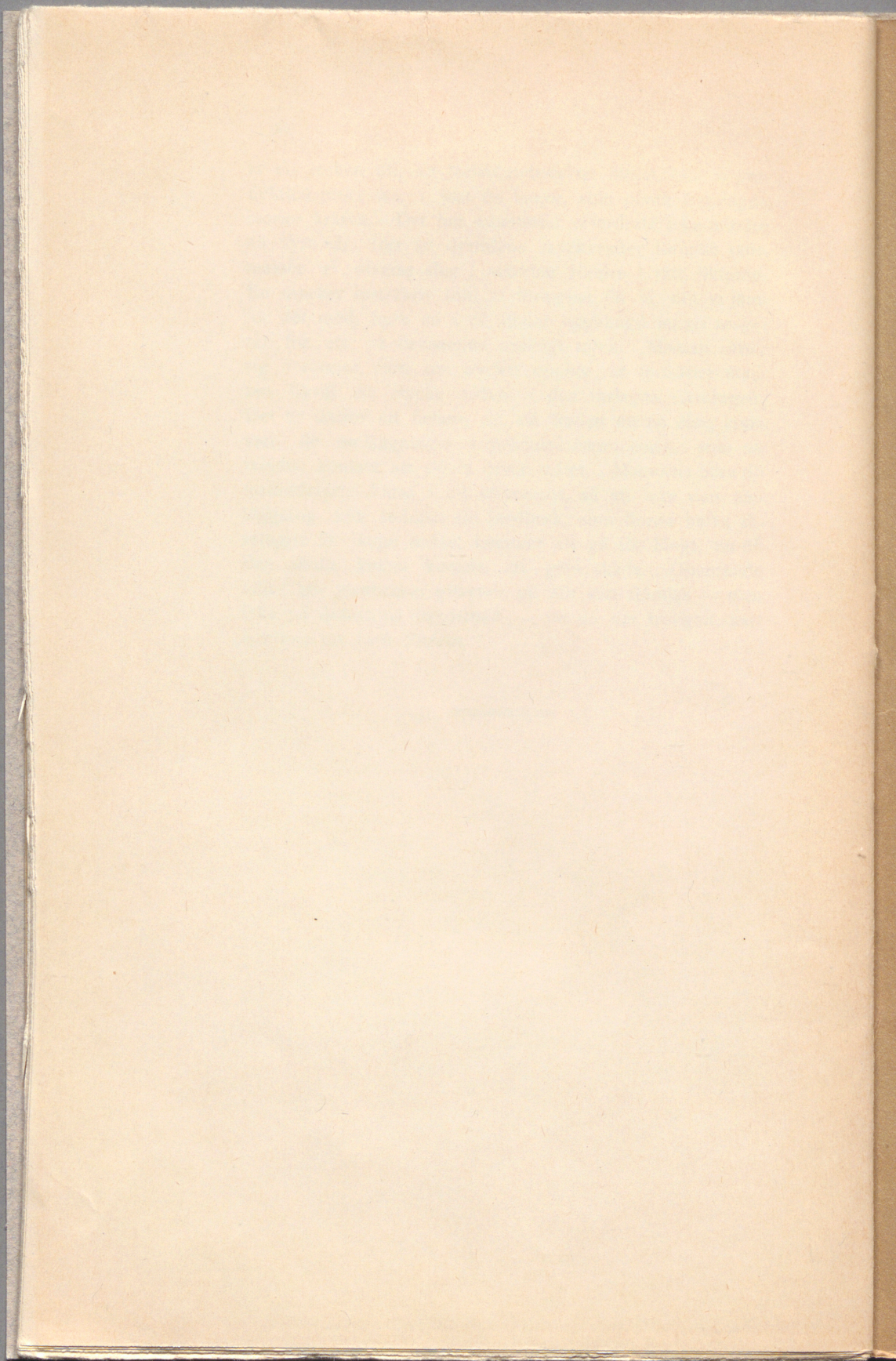
Såsom af ofvan beskrifna kurvor framgår, har handeln en mycket stor betydelse för det allmänna välståndet i världen, i det att den möjliggör, att hvarje land företrädesvis kan ägna sig åt de produktionsgrenar, som det har särskilda förutsättningar för. Härvid få de olika länderna öfverskott af vissa nyttigheter, och handelns uppgift är då att öfverflytta dessa eljest värdelösa öfverskott till andra länder, där de äro värdefulla, emedan där motsvarande underskott förefinnas. Vi se, att om handeln af en eller annan anledning lamsläs, så sjunker den totala mängden nyttigheter i alla däraf berörda länder. Detta gäller ej blott vid varubyte med »verktyg» mot »mat» utan äfven vid byte af olika »verktyg» och olika slags »mat» sinsemellan. Som ett korollarium af detta faktum följer, att alla parter hafva ett vitalt intresse af, att all slags handel såväl mellan olika länder som mellan olika landsdelar och individer i ett land får ske så fritt och friktionslöst som möjligt. Permanenta tullar verka därför i regel skadligt, ehuru väl i undantagsfall ett mindre tullskydd kan verka hälsosamt dämpande på konjunkturernas svallvågor. Den ofta uttalade meningen, »att tullar gifva staten inkomster», såväl som den för närvarande mycket omtyckta patentmedicinen mot dyrtiden: »transportförbud» kunna vi emellertid saklöst förbigå med tystnad.

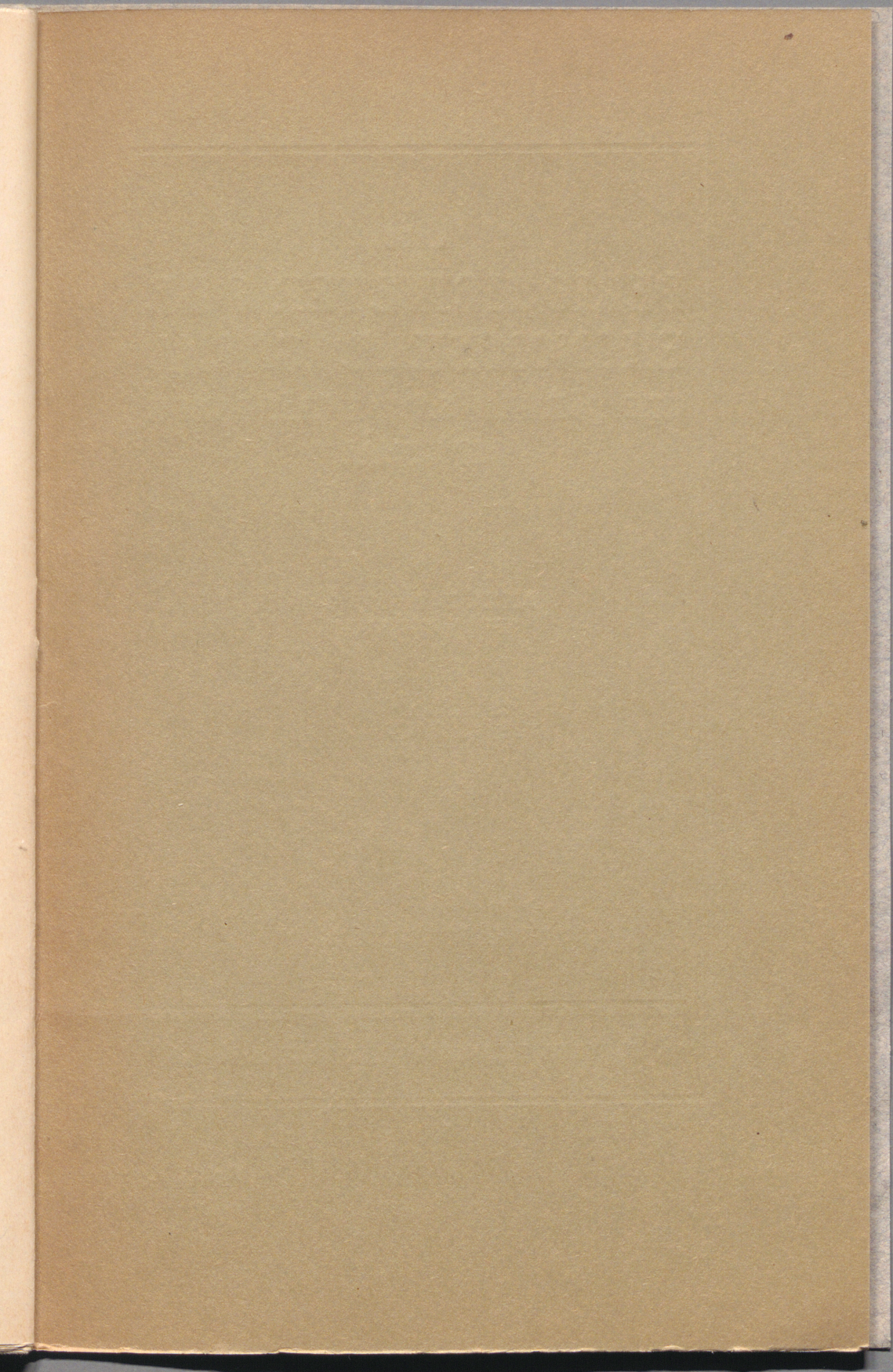
Slutligen må tilläggas, att här i landet sent omsider åtgärder börjat vidtagas till jordbrukets höjande. Detta

är ett tecken till, att förhållandena nu börjat leda in produktionsprocessen i just de banor, som ofvan framlagda teorier kräfva. Det har emellertid erfordrats icke mindre än fyra år, förr än dyrtidens tryckkrafter förmått sätta massor af diverse slag i märkbar rörelse i rätt riktning. En mycket instruktiv bild af förloppet får vi, om vi jämför det med, huru en i en fjäder upphängd massa reagerar för ett på densamma anbragt tryck. Massan sätter sig i rörelse, men, om trycket upphör, så fortsätter massan likväl ett stycke vidare i den inslagna riktningen. Det är därför att befara, att, då freden nu en gång kommer, de omläggningar i produktionsprocessen, som nu inledts, komma att skjuta öfver målet. Massorna böra till förhindrande häraf i tid utbromsas, så att icke den omläggning från industri till jordbruk, som borde hafva företagits för länge sedan, kommer att gå för långt, nu då den skulle kunna komma att göra skada. Oberoende häraf bör jordbruket gifvetvis på allt sätt främjas — men icke på industrins bekostnad — nu då det troligen snart kommer att vara försent.

OM
PERIODICITETER I DE
EKONOMISKA LAGARNA
OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE
SPÖRSMÅL

AF
AXEL F. ENSTRÖM
CIVILINGENJÖR, FIL. LIC.

PRIS: KRONOR 1: 50

A./B SVENSKA TEKNOLOGFÖRENINGENS FÖRLAG

